

Kulturmiljöenheten
Olle Lind
Direktnr. 023-814 21
Fax nr. 023-811 18
olle.lind@w.lst.se

Stiftelsen Stora Kopparberget
Att: Lena Myrberg
Berghauptmansgatan 58
791 61 Falun

Beslut om byggnadsminnesförklaring av Silverhyttan, Vitriolverket och Extraktionsverket med Kopparverket och Zinkhyttan, Falun 9: 13 och Falun 9:14, Falu stad och kommun.

(2 bilagor)

LÄNSSTYRELSENS BESLUT

Länsstyrelsen i Dalarnas län beslutar med stöd av 3 kap 1 § (1988:950) lagen om kulturminnen (KML) att förklara Silverhyttan, Vitriolverket och Extraktionsverket med Kopparverket och Zinkhyttan, Falun 9: 13 och Falun 9:14, Falu stad och kommun för byggnadsminne.

Länsstyrelsen meddelar med stöd av 3 kap 2 § KML följande skyddsföreskrifter:

Skyddsområdet omfattar fastigheterna Falun 9:13 och Falun 9:14 enligt situationsplan. Skyddsföreskrifterna omfattar de byggnader som markerats med nr 1 – 4 på situationsplanen.

1. Byggnaderna markerade nr 1 - 4 får inte rivas, flyttas, byggas om eller på annat sätt förändras till sin exteriör.
2. I byggnadernas inre får inte ingrepp göras i stomme eller ursprunglig rumsindelning, dock får i sen tid i Extraktionsverket insatta väggar tas bort.
3. I byggnad nr 1, 2 och 3 får inte göras ingrepp i eller ändring av äldre fast inredning såsom ugnar och andra installationer för metall- och vitriolframställning, dörrar, fönster, trappor, golv, tak, kolonner och takstolar av järn.
4. Byggnaderna skall underhållas så att de inte förfaller. Vård och underhållsarbeten skall utföras på ett sådant sätt att det kulturhistoriska värdet inte minskar.
5. Det område kring byggnaderna som på situationsplanen avgränsas med röd linje skall hållas i traditionellt skick. Nybyggnader får inte ske inom detta område.

Samråd skall ske med länsstyrelsen i frågor som rör underhåll och vård av byggnaderna och område.

Om särskilda skäl föreligger för att ändra byggnadsminnet i strid mot skyddsföreskrifterna får länsstyrelsen enligt 3 kap 14 § KML lämna tillstånd till sådana förändringar.

REDOGÖRELSE FÖR ÄRENDET

Frågan om byggnadsminnesförklaring väcktes 2007-03-08 av fastighetsägaren Stiftelsen Stora Kopparberget.

Vitriolverket, Extraktionsverket med Kopparverket och Zinkhyttan samt Silverhyttan utgör en industrihistoriskt mycket intressant miljö inom Världsarvet Falun. Anläggningarna ligger utmed Faluån norr om Södra Mariegatan och stadsdelen Gamla Herrgården. Byggnaderna har en särpräglad utformning med fasader av gjutna kopparslaggblock och lertegel. Industriområdet har ett exponerat läge i den riksintressanta stadsmiljön i Falun.

I samband med övergången från den traditionella bergsmansorganisationen för kopparframställningen till bolagsdrift under 1800-talets andra hälft utvecklades på området vid Faluåns västra strand, norr om stadsdelen Gamla Herrgården, ett industriområde för framställning av kopparvitriol och metaller såsom koppar, zink, silver och guld. Genom att kopparhalten i den brutna malmen sjönk under 1800-talet uppstod behov av att extrahera metallerna på ett mera effektivt sätt samt att på olika sätt utveckla biprodukter från förädlingen av malmen från Falu gruva.

Av de bevarade byggnaderna på området är Silverhyttan en av de äldsta. Den uppfördes 1884. Framställningen av silver och guld pågick fram till början av 1920-talet. Ca 250 kg silver och 100 kg guld per år producerades i Silverhyttan. Silverhyttan består av två sammanbyggda byggnadskroppar uppförda av gjutna kopparslaggblock. Taket är täckt med tjärpapp. Den norra delen innehåller den skratshyttan med en större ugn för smältning av slagg från garningen skrats. I den södra delen finns flera mindre ugnar för silver- och guldframställningen. Genom sin bevarade ugsinredning anses Silverhyttan vara unik i landet.

Extraktionsverket uppfördes 1917 efter att en föregångare hade brunnit ned. I byggnaden framställdes koppar och zink. Denna verksamhet lades ned 1921. Därefter har den bl a använts för framställning av järnvitriol. Byggnaden består av två sammanbyggda byggnadskroppar. Byggnaden är uppförd av gjutna kopparslaggblock och lertegel. Slaggen som byggnaden är uppförd av kommer från egen tillverkning från en provisorisk ugn. Taket är täckt med lertegel. Byggnaden är dekorativt utformad med utnyttjande av slaggens och teglets färg effekter i en medeltidsinspirerad stil med höga gavelrösten med trappstegsmönster på gavlarna. I byggnaden inre finns en stor flamugn bevarad. I sen tid har byggnaden rumsindelats med moderna träväggar.

I anslutning till extraktionsverket står en stor skorsten av gjutna kopparslaggblock. Den uppfördes 1878-79 och gjordes mycket hög, ca 60 meter, för att föra bort svaveldioxidröken från det intilliggande Extraktionsverket. Skorstenen började dock luta och vittra varför den 1924 kortades av till nuvarande höjd, 25 meter.

Vitriolverket uppfördes sannolikt 1907-09 och byggdes till 1917. Byggnaden uppfördes för framställning av kopparvitriol – som var en viktig biprodukt vid kopparframställningen. Huset är byggt av gjutna kopparslaggblock och lertegel. Taket av säteritaksmodell är täckt med lertegel och försett med takkupor. Liksom Extraktionsverket har fasaderna en dekorativ utformning med omväxlande gjutna kopparslaggblock och lertegel. På byggnadens västra gavel finns murrester från en del av byggnaden som brann ned 1976. Av den fasta inredningen för vitrioltillverkningen återstår en del träkonstruktioner i byggnadens nordvästra del. Av intresse i interiören är också takstolar och kolonner av järn.

Väster om Vitriolverket finns ruiner av bl a en brandstation i slaggtegel.

MOTIVERING TILL LÄNSSTYRELSENS BESLUT

Silverhyttan, Extraktionsverket och Vitriolverket utgör en industrihistoriskt viktig del av Världsarvet Falun. Områdets påkostade industribyggnader representerar övergången från bergsmansbaserad förindustriell kopparframställning till bolagsdrift i industriell skala. Industribyggnaderna är uppförda av det för Falun typiska materialet gjutna kopparslaggblock. I Kopparvitriolverket och Extraktionsverket har kopparslaggblocken på ett mycket dekorativt sätt kombinerats med lertegel. Silverhyttan har med sin bevarade ugsinredning ett mycket stort kulturhistoriskt värde.

Den industrihistoriska miljön är genom sin betydelse för Världsarvet Faluns historia och genom byggnadernas utformning och material av stort kulturhistoriskt värde.

HUR MAN ÖVERKLAGAR

Detta beslut kan överklagas hos länsrätten enligt bilaga 1.

I den slutliga handläggning av detta ärende har deltagit landshövding Maria Norrfalk, beslutande, jurist Anna-Karin Nilsson, planarkitekt Frida Rotberger och länsantikvarie Ulf Löfwall föredragande.

Maria Norrfalk

DELT:FR

AKN

Ulf Löfwall

Bilagor:

Hur man överklagar
Situationsplan

Kopia till:

Riksantikvarieämbetet med karta
Lantmäterimyndigheten i Dalarnas län med karta
Byggnadsnämnden i Falu kommun
Kulturnämnden i Falu kommun
Dalarnas museum
Planenheten

x = 6721490
y = 1489743

Datum: 2006-08-14

Skala 1:2000